

Podobnost a rozdílnost

Pojmové myšlení, jak bylo vynalezeno a založeno ve starém Řecku, je velmi úzce spjata s takřka výhradním soustředěním pozornosti na to, co je jednotlivinám společné. Tato myšlenková orientace byla (a dosud v mnoha ohledech i nadále je) natolik úspěšná, že nechala evropské lidstvo stále víc zapomínat na skutečnost, že se ve světě vlastně na všech úrovních setkáváme právě jen s jednotlivinami, pro něž je charakteristické nejenom to, že se některé s některými opravdu v něčem vzájemně podobají, ale které se na druhé straně od jiných – a dokonce také od těch, jimž se podobají – vždycky v něčem odlišují. Všude tam, kde jsme s to přímo nebo nepřímo pozorovat skutečné „jevy“ (a zabývat se jimi do potřebných detailů), zjistíme, že je sice můžeme zařadit do různých skupin podle toho, jak se sobě v některých významných parametrech podobají, ale že zároveň nelze přehlédnout některé jejich jedinečné vlastnosti, které jim zajišťují také jakousi nepodobnost a jedinečnost i v rámci takových skupin. To nás nutně vede k dvojímu závěru: a) že vytváření skupin jevů či skutečností podle určitých znaků, jimiž se navzájem podobají, je přinejmenším do jisté míry naše volba (a často i naše konstrukce), takže se mnohokrát stane, že musíme po nějaké době nových zkušenosti svou původní volbu opravit a „konstruovat“ nové rozdělení na jiné „typy“; a potom b) že uznání jedinečných rysů naopak není záležitostí našeho rozhodnutí ani našich konstrukcí, ale je čímsi původně skutečným, co můžeme nanejvýš leda přehlížet a nedoceňovat, ale co nemůžeme měnit svévolným způsobem, pokud nám půjde o skutečné poznávání. Uznáme-li však tuto dvojí stránku všech skutečností (a nebudeme-li chtít bez náležitého důvodu trvat na nějaké výjimce), musíme vidět před sebou dvojí problém: 1) co je zdrojem jedinečností, pokud podobnosti převládají a dokonce představují něco původnějšího, a jak je možné, že se uprostřed nepochybných podobností takové jedinečnosti mohou udržet, a 2) jak je možno chápat vznik podobností a „typů“, jestliže naopak jedinečnosti jsou tím „základním“, co na sebe jakoukoli „typičnost“ musí teprve ex post brát, co své podobnosti s jinými musí teprve aktivně dosahovat.

(Písek, 101026-1.)